

CENTAR ZA NENASILNU AKCIJU
CENTRE FOR NONVIOLENT ACTION

ured u Sarajevu:
Envera Šehovića 17, 71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 716 695
Tel/fax: +387 33 618 748
cna.sarajevo@nenasilje.org

ured u Beogradu:
Studentski trg 8, 11000 Beograd, Srbija
Tel: +381 11 637 603, 637 661
Fax: +381 11 637 603
cna.beograd@nenasilje.org

www.nenasilje.org

ŠESTOMJESEČNI IZVJEŠTAJ

septembar/rujan 2006 - februar/veljača 2007.

CNA veoma pozdravlja povratne informacije, sugestije,
pitanja i kritike u vezi sa ovim izvještajem i našim radom uopšte.
Vaša razmišljanja su nam od pomoći!
Hvala vam.

SADRŽAJ:

UVOD	3
OSNOVNE AKTIVNOSTI	4
II Napredni trening iz izgradnje mira	4
Osnovni trening iz izgradnje mira	5
Seminar suočavanje sa prošlošću - načini i pristupi, Ilidža	7
Promocija filma «Tragovi», Graz i Beč.....	8
Promocija filma «Ne može da traje večno», Novi Pazar, Bratunac, Novi Sad.....	10
Pripremni sastanak o snimanju dokumentarnog filma u Skopju	12
OSTALE AKTIVNOSTI.....	13
Treninzi o suočavanju sa prošlošću za mlade iz Srebrenice i Bratunca.....	13
Regionalna konferencija «Gradeći mir, slavimo Boga».....	14
LIČNI OSVRTI.....	15
Moj dolazak u CNA (Radomir Radević)	15
Ko je kriv? (Nedžad Horozović).....	16

UVOD

Drage prijateljice, dragi prijatelji,

sa povećim zakašnjenjem do vas je stigao javni izveštaj o aktivnostima Centra za nenasilnu akciju Sarajevo/Beograd, za period septembar 2006 - februar 2007.

Pomenuti period bio je buran i ispunjen kako našim regularnim aktivnostima na polju izgradnje mira, tako i brojnim previranjima i unutrašnjim procesima kojima smo se, sa manje ili više uspeha, bavili/e u proteklom periodu.

Tim CNA je, nakon skoro šest zajedničkih godina, napustio naš kolega Milan Colić Humljan. Njegov odlazak je došao u trenutku kada su pritisak i stres kojima smo (bili) izloženi/e duže vreme bili na vrhuncu, pa su i naši kapaciteti za nošenje sa konfliktima i problemima koji su eskalirali bili znatno smanjeni.

Proces «oporavka» i konsolidacije još uvek traje, puno energije ulažemo u dobijanje jasne slike kuda i kako želimo dalje, kakav CNA nam treba i kako smo spremni/e i sposobni/e da doprinesemo željenoj slici.

Našem timu se od februara 2007. pridružio novi član, a stari prijatelj i kolega, Radomir Radević iz Podgorice, koji je novom energijom, idejama, filozofskom perspektivom, ali i smislim za humor doprineo da zadujavaju neki novi vetrovi entuzijazma i motivacije.

Uporedo sa svim tim, radili smo mnogo i maltene neprestano: organizovali dva osnovna i jedan napredni trening iz izgradnje mira; promovisali naše dokumentarne filmove širom regiona bivše Jugoslavije, pa i dalje - u Beču; nastavili/e rad na suočavanju sa prošlošću kroz pokušaj povezivanja i približavanja različitim pristupa ovoj problematici; radili sa mladima iz Srebrenice i Bratunca; odgovarali na brojne izazove stvaranja knjige o izgradnji mira na prostorima bivše Jugoslavije; uzeli/e učešće u projektu «Youth power»; putovali i primeli/e goste i gošće; puno razgovarali/e; pisali/e; tragali/e za novim idejama i izrazima...

Gde ćemo stići videćemo. Drži nas verovanje da sve prethodno nabrojano nije malo. I da znači dosta.

OSNOVNE AKTIVNOSTI

II Napredni trening iz izgradnje mira

I faza: Jahorina 04-14.08.2006.

II faza: Ulcinj 04-10.10.2006.

Nakon prošlogodišnjeg isksutva sa prvim organizovanim naprednim treningom iz izgradnje mira, i nakon dobijene povratne informacije od tadašnje grupe učesnika/ca o svrshodnosti i korisnosti ovakvog programa, odlučile/i smo da i ove godine organizujemo trening sa sličnim konceptom i ciljevima.

Dva su glavna razloga zbog kojih smo ovaj vid mirovnog obrazovanja uvrstile/i u naš redovni plan aktivnosti:

- potreba prepoznata u različitim grupama sa osnovnih treninga da se stečena znanja i veštine dalje produbljuju, ali i da se ovlada nekim novim instrumentima za konkretni rad u regionu i/ili lokalnim zajednicama (to se posebno odnosi na različite aspekte rada na suočavanju sa prošlošću, ali i na bavljenje aktivizmom u najširem smislu)
- potreba da se sa nekim od učesnika/ka kontinuirano radi i nakon osnovnih treninga, te da se onima sa najviše motivacije pruži prilika da zajedno sa timom CNA učestvuju u sprovodenju i kreiranju novog edukativnog programa za koji smatramo da bi trebalo i dalje da se razvija i odgovori na brojne nove izazove situacije na prostorima ex-Yu

Grupa odabrana za ovogodišnji napredni trening brojala je 19 učesnica/ka iz različitih delova regiona bivše Jugoslavije, različitih etničkih i religijskih identiteta i iz vrlo raznolikih profesionalnih i aktivističkih konteksta. Upravo su izrazite različitosti prisutne u grupi učinile ovaj trening veoma sadržajnim i izazovnim jer nijedna postavljena tema, niti i najbolje koncipirana hipotetička situacija, ne mogu imati tu pokretačku snagu za učesnice/ke u procesu kakvu imaju očigledne različitosti među njima, koje u nemalom broju slučajeva podrazumevaju i različita vrednosna ishodišta.

slika neprijatelja; gde su koreni patrijarhata i militarizma; koje procese vezujemo uz pojmove istina, pravda, oprost, pomirenje itd.). Radilo se izuzetno intenzivno, radionice su obilovalе zanimljivim, ponekad i žučnim diskusijama, a učesnice/i su organizovali i otvorene večeri tokom kojih su diskusije započete na radionicama nastavljane, a otvarana su i ona pitanja za koja je od strane grupe procenjeno da su najčešće tačke konflikta (posebno pitanje homofobije i odnosa religije prema homoseksualnosti).

Koncept koji je postavljen od strane trenerskog tima bio je veoma fleksibilan i otvoren u najvećoj mogućoj meri, što je doprinelo atmosferi kreativnosti u timu i osećaju da stvaramo nešto novo što i nama samima puno znači u profesionalnoj i ličnoj izgradnji kao mirovnih aktivista/kinja.

S obzirom da je prva faza bila (pre)intenzivna i sa vrlo gustim rasporedom tema, ideja za drugu fazu bila je da postavimo jedan «relaksirani» koncept koji će ljudima iz grupe pružiti

Tako smo već samim odabirom ljudi i njihovim smeštanjem u kontekst *naprednog* treninga iz izgradnje mira doble/i priliku da se tokom svih deset dane prve faze bavimo jednim od ključnih pitanja vezanim za mirovni rad - *jesmo li i na koji način spremni razgovarati sa osobama koji imaju vrednosni sistem drugačiji od našeg?*

Celokupna prva faza treninga bila je posvećena osvetljavanju nekih društvenih pojava i problema čije je razumevanje neophodno za učinkovit rad na izgradnji mira u našoj regiji (čega se ljudi u našim društvima plaše; kako ti strahovi pomažu konstrukciji

priliku da u prilično inspirativnom okruženju sunčanog Ulcinja reflektuju svoj prošli i budući mirovni angažman, da se bave i nekim ličnim procesima i da pokušaju da osmisle/izoštore/poboljšaju svoju ličnu strategiju mirovnog rada. Perspektiva lične izgradnje i nošenja sa sopstvenim strahovima, dilemama i poteškoćama učinila nam se jednakom važnom kao i razumevanje društva u kome delujemo, mada nam je na kraju opet zafalilo dodatnog prostora za bavljenje ovim pitanjima. Osnovna poteškoća na drugoj fazi programa bio je nedolazak nekoliko ljudi što je promenilo dinamiku rada i uskratilo nam prostor za rad na nekim procesima koji su se pojavili u radu grupe još tokom prve faze.

U evaluacijama trenerskog tima sprovedenim nakon obe faze detektovale/i smo neke od osnovnih pouka/propusta/previda tokom sprovođenja drugog po redu naprednog treninga:

- Tema nenasilje koja je ostavljena za drugu fazu obrađena je nedovoljno duboko, i ostao je utisak da je za neke ljude to i dalje više u domenu nekakve metafizike i ezoterije nego što se sagledava kao adekvatna alternativa i moćno sredstvo na putu ka društvenoj promeni. Ovo naglašavamo iz razloga što je nenasilje glavna odrednica i vrednosno ishodište našeg rada pa bi stoga, u najmanju ruku, bilo veoma važno pomnije ga obraditi i na naprednom treningu i pozabaviti se malo kulurološkim i drugim otporima koji postoje u vezi sa izborom nenasilja kao ideje vodilje.
- I pored naše želje da na drugu fazu pozovemo ljude iz drugih organizacija u regiji da održe radionice na različite teme, to je ove godine bilo nemoguće napraviti zbog toga što je očekivana finansijska podrška izostala, pa smo bile/i prinuđeni da novac pribavimo iz alternativnih (i znatno ograničenijih) izvora koji nisu ostavili mogućnost pozivanja ljudi sa strane. Ipak, ovo ostaje kao jedna od ključnih pouka za buduće ovakve programe koji bi, između ostalog, trebalo i da neposredno demonstriraju raznolikost *pristupa i fokusa* u mirovnom radu.

Na kraju programa u evaluaciji rađenoj skupa sa učesnicama/ima mogla se čuti želja da naredni korak bude organizovanje konkretnih aktivnosti u različitim delovima regije, te da na taj način napravimo jednu treću fazu koja će u delo sprovesti sijaset ideja i pitanja koje smo međusobno razmenjivali tokom 16 dana zajedničkog rada. Možemo slobodno reći, nakon svega, daugo nismo imale/i priliku da radimo sa tako motivisanom i inspirativnom grupom ljudi, koji su nam dali jako puno energije, podrške i topline.

Trenerski tim činile/i su: Ivana, Helena, Milan i Tamara iz oba CNA ureda.
Finansijsku podršku dobile/i smo od Nemačkog ministarstva za razvoj (BMZ).

Osnovni trening iz izgradnje mira

Travnik, BiH 08-18.12.2006.

Treći ovogodišnji Trening iz izgradnje mira, inače 26. po redu u organizaciji CNA održan je u Travniku u hotelu Lipa.

Treningu je prisustvovalo 19 učesnika/ca, dakle jedno mjesto je ostalo upražnjeno zbog velikog broja otkazivanja u zadnji čas, stoga nismo uspjeli/e obezbijediti još jednu osobu s liste za čekanje.

Učesnici/e su bili/e iz različitih regija bivše Jugoslavije i to iz Makedonije, Kosova, Srbije s Vojvodinom, Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Ono što je obilježilo ovu grupu, svakako je dobra i profesionalna raznolikost učesnika/ca tako da smo imali/e bivše učesnike rata, prosvjetne radnike, ljudе aktivne u političkim partijama te one s međunarodnim i lokalnim aktivističkim backgroundom.

Ovaj trening bio je osmišljen po novom konceptu s fokusom na izgradnju mira i suočavanje s prošlošću, koji smo počeli da primenjujemo na poslednjih nekoliko treninga.

Generalno smo zadovoljni/e postavkom, slijedom i nadopunjavanjem tema. Ono što doživljavamo kao nedostatak je jasniji prijelaz s ličnog na društveni nivo što se posebno osjetilo u temi razumijevanje sukoba gdje su diskusije bile mnogo usmjerene na analizu ličnih, svakodnevnih sukoba nego na promišljanje o društvu.

Trening je obilježio rad na temi suočavanja s prošlošću koja je jako detaljno obrađena kroz tri bloka kroz vrlo detaljne analize i diskusije i koja je na učesnike/ce ostavila najjači pačat. Mislimo da je to stvorilo prostor i dalo poticaj mnogim ljudima na preispitivanje prethodnih stavova vezano za ratnu prošlost i trenutnu situaciju u našim društvima kao i za empatiju prema onim «drugima».

Nauštrb toga, neke stvari ostale su pomalo nedorečene i smatramo da je bilo potrebno više obratiti pažnju na fokusiranje tematiziranje prioriteta u izgradnji mira i kako osmisliti i sprovesti osnažujući koncept nenasilne akcije imajući u vidu da svi učesnici/e koji dolaze na treninge nisu aktivisti/ce i da su male svakodnevne reakcije koje su u našim domenama vrijedan rad na izgradnji mira. Stoga smo razmišljali/e i o ponovnom uvođenju «kreativne razrade sukoba» gdje bi se pokušalo ukomponirati i metodološki osvježiti priču o izgradnji mira kroz kreiranje konkretnih ličnih akcija i djelovanja.

Mislimo da smo odabirom i postavkom tema odradili/e senzibilizaciju na mnoga goruća pitanja koja se tiču nasilja u društvima u kojima živimo i da smo dekonstruisali/e mnoge važne procese i društvene mehanizme koji pomažu razumijevanju nasilja koja se čine prema drugima koji nisu dominantna većina, a u većini slučajeva ih ni ne doživljavamo kao nasilje jer su se uvriježila kao uobičajena ponašanja.

Nedostajala nam je konkretnija priča o ljudskim pravima koja se ne baziraju samo na etničkim diskriminacijama nego se odnose na sve grupe kojima su ugrožena i uskraćena ljudska prava. Prije svega to se odnosi na spolne, rodne i seksualne manjine.

Bilo je zadovoljstvo raditi s motiviranim i pričljivom grupom učesnika/ca. Trening su u svakom slučaju obilježile duge, široke i sadržajne plenarne diskusije kojih je bilo najviše jer takav način postavke tema i razgovora kao da je najviše odgovarao potrebama same grupe.

Simptomatičan je bio nedostatak uvida u regionalni kontekst ljudi u grupi, kako se često dešava na treninzima i svakako je potrebno još porazmisliti o načinima kako ljudima približiti taj kontekst te kako afirmirati regionalni rad i njegovu važnost.

Između ostalog, ono što bismo istakli/e kao značajno s ovog treninga je prisustvo jednog hrvatskog ratnog veterana koji je svojim prisustvom u procesu, otvorenošću i spremnošću na preispitivanje kod ostalih učesnika/ca uvelike doprinjeo humanizaciji i razbijanju predrasuda o ovoj populaciji. Ovo nam je još jedan podstreh za daljnje uključivanje veterana u naše programe i davanje podrške onima koji iz tog identiteta žele raditi na izgradnji mira.

Seminar suočavanje sa prošlošću - načini i pristupi

Iliča, Sarajevo 17-21.11.2006.

Članice/članovi sarajevskog ureda CNA su na Iliči od 17. do 21. novembra 2006. godine organizovali/e seminar na temu „Suočavanje sa prošlošću - načini i pristupi”, namjenjen mirovnim aktivistima/cama iz bivše Jugoslavije koji imaju iskustvo rada na tome polju ili imaju namjeru da se time bave. Osnovna ideja seminara je bila ponuditi prostor učesnicima/ama da razmijene iskustva i prodiskutuju i međusobno i sa ljudima koji već nekoliko godina rade na različitim segmentima procesa suočavanja s prošlošću. Ovaj put smo se odlučili na malo drugačiji pristup u organizaciji edukativnih programa. Seminar je bio zamišljen kao skup radionica, prezentacija, izlaganja i diskusija koje nisu pripremale, moderirale i vodile osobe iz CNA, već smo odgovornost za to prepustili/e gostima/šćama koji/e su dosta iskusni/e u: radu na različitim aspektima suočavanja sa prošlošću.

Svojim prezentacijama su na seminaru učestvovali:

- Vladan Beara iz Centra za ratnu traumu iz Novog Sada

Značaj rada sa ratnom traumom za oslobođanje konstruktivnih potencijala veterana za mirovni rad

- Mirsad Tukača iz Istraživačko dokunetacionog centra iz Sarajeva
- Uloga faktografije u suočavanju s prošlošću*
- Randy i Amela Puljek/Shank iz Mennonite Central Committee iz Sarajeva
- Trauma i pomirenje/kolektivna trauma (narativi)*

- Matias Hellman iz ICTY/kancelarija u Sarajevu

Krivična pravda u kontekstu suočavanja s prošlošću - iskustvo Outreach programa

Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

- Goran Božičević iz QPSW i Miramida Centra i Bruno Čavić iz Izmiria iz Zagreba

Rad sa veteranima u Hrvatskoj, suočavanje s prošlošću u mirovnom obrazovanju, izgradnja mira

- Adnan Hasanbegović i Sanja Deanković iz CNA

Odnos izgradnje mira i suočavanja s prošlošću, rad sa veteranima, suočavanje s prošlošću u mirovnom obrazovanju

Diskusije tokom radionica bile su uglavnom fokusirane na rad sa veteranima i izazovima njihovog uključenja u procese izgradnje mira, te poukama, dilemama i iskustvima koje imaju ljudi koji su kroz različite aktivnosti uključeni u rad sa ovom populacijom.

Kako smo u osmišljavanju ovog programa polazili od potreba koje smo prepoznali kod nas samih, vezano za nadogradnju znanja na polju suočavanja sa prošlosti, donekle nas je iznenadila i jako obradovala motivacija i spremnost na učešće koju smo prepoznali i kod učesnika/ca i kod ljudi koje smo pozvali/e kao uvodničare/ke. Stoga nam se čini da je ovakav model razmijene i učenja jednih od drugih nešto što vrijedi nastaviti i nadograđivati. Na osnovu evaluacije sa učesnicima/ama seminara i interne evaluacije CNA tima došli/e smo na ideju da i u budućnosti nastavimo sa organizovanjem sličnih okupljanja (sa novim fokusima) na kojima bi iskusni aktivisti/kinje na polju SsP bili u prilici da prezentuju rezultate svoga rada svojim kolegama/icama iz regije, ali i ljudima koji tek počinju sa radom na toj problematiki. Čini nam se da je to višestruko značajno i za CNA kao organizaciju, i za nivo naše uključenosti i upoznatosti sa opštim stanjem na polju SsP u regiji, ali i za ostale ljude u regionu koji takođe smatraju da nije dovoljno raditi izolovane aktivnosti, ma kako one bile

dobre, već da je tome potrebna i stalna nadogradnja u vidu međusobnih razmjena i prilika za diskusije o pravcima kojima želimo ići i rezultatima koje očekujemo na tom putu.

Sa tim u vezi u evaluaciji seminara od učesnika/ca se čulo:

- *Za mene je bilo vrlo naporno ali i vrlo korisno. Posebno mi je značajna ozbiljnost rada Mirsada Tokače. Drago mi je što sam ovdje video ljudi koji su spremni da rade na suočavanju sa prošlosti i nadam se da ove konkretnе ideje neće ostati samo na papiru.*
- *Ja u kontekstu u kojem živim vidim sebe kao da sam slijep i vezanih ruku, a kada izadem iz mog konteksta vidim malo ruku. Osnažen sam jer sam video ljudi da rade nešto konkretno i nešto ozbiljno.*
- *Došao sam do napretka u poimanju mnogih stvari a posebno izdvajam napredak vezan za narative. Mislim da religiju, njen uticaj i uticaj vjerskih zajednica nismo dovoljno obradili. Dobra je potpora svima nama da se vidi da na svim stranama (i jednoj i drugoj i trecoj) ima ljudi koji postavljaju pitanja i pokreću procese suočavanja sa prošlosti. Pa kad dodje pitanje meni što «mi» to da radimo kad «oni» to ne rade, ja mogu reći da rade tu i tu, ti i ti ljudi.*
- *Osjećam se osnaženo. Ja sam malo zbunjena jer bi sad najradije skočila u Vukovar da nešto radim, ali ima toliko toga da ne znam odakle da počnem.*
- *Ovdje sam sagledao i to artikulisao da je došlo vrijeme da se krene i sa drugačijim pristupom u radu na suočavanju sa prošlošću, kako je Srbija prešla iz faze poricanja u fazu opravdavanja i sada tu situaciju treba dalje mijenjati. Ostaje mi pitanje kako, jer ja još ne znam način kako da radim na toj promjeni. Ovdje je akcenat bio na veteranima što je meni nešto potpuno novo. Prvi put sam sjedio sa pukovnikom hrvatske vojske, pričao sa njim i nije mi bio neugodno.*
- *Ovaj pristup u radu sa veteranimi mi je otvorio prostor ne da ja radim sa veteranimi već da neke druge grupe malo drugačije posmatram i da prilazim tim grupama sa neke drugačije strane. Potrebno mi je još iskustva.*

Zahvaljujemo se svim učesnicima/cama, gostima/ćama, Mennonite Central Committee iz Sarajeva i QPSW na podršci koju smo radeći zajedno od njih dobili.

Promocija filma «Tragovi»

Graz, Austrija 16.10.2006.
Beč, Austrija 17.10.2006.

Poslije prošlogodišnje uspješne suradnje na organizaciji i realizaciji tribine sa bivšim učesnicima ratova sa područja bivše SFRJ, na inicijativu našeg prijatelja Wolfganga Weilhartera, njegovih kolega/ca i suradnika/ca iz Evangelische Akademie iz Beča i Franza Soelknera iz Steirische Friendsplattform iz Graca, pozvani smo da gostujemo na promociji filma «Tragovi» koji je producirao CNA.

U Beču i Gracu bili su Milan Colić Humljan iz beogradskog ureda CNA, Sanja Deanković iz sarajevskog ureda CNA, te Nermin Karačić jedan od protagonistova filma.

Ova gostovanja i suradnju vidimo važnom iz nekoliko razloga. Prije svega kao promociju našeg rada sveukupno, a posebno djelovanja na suočavanju s prošlošću i aktivnosti s veteranim rata u izgradnji mira.

Isto tako važna nam je i uspostava dugoročne suradnje s organizacijama koje podržavaju naš rad i razmjena iskustava rada na suočavanju s prošlošću u različitim društvenim kontekstima (u ovom slučaju Austrije).

Također, ovo je bila prilika da se film prikaže publici van teritorija bivše SFRJ i da dopremo do ljudi iz dijaspore na koje je rat također uticao, «natjeravši» mnoge od njih da napuste svoje zemlje i postenu «dijaspora». Stoga je naš utisak da je o tome važno pričati s ljudima i van teritorije na kojoj živimo.

Bilo nam je značajno i upoznavanje ljudi i sticanje kontakata radi mogućnosti emitiranja filmova na tamošnjim televizijama te mogućnosti iznalaženja finansijske podrške za naš rad.

Promocija i tribina u Gracu

Promocija filma «Tragovi» održana je 16.10.2006. u Wallzentruju u Grazu.

Prvo je prikazan film, a zatim je uslijedio razgovor na kojem su sudjelovali Milan Colić Humljan, Sanja Deanković te Nermin Karačić. Moderator diskusije bio je Franz Soelkner koji je bio i organizator samog događaja.

U publici je bilo stotinjak ljudi i to studenata/ica, ljudi iz dijaspore i mirovnjaka/kinja.

Pričali/e smo o radu Centra za nenasilnu akciju, o nastanku i poruci filma, a Nermin je pričao o svom viđenju zašto je ovaj film važan i otkud on u njemu.

Atmosfera i razgovor s publikom su bili jako ugodni na samoj tribini, a i poslije završetka događaja, dosta ljudi je ostalo tu da s nama razgovara i da nam pruži podršku.

Pitanja iz publike bila su inspirativna, a skoro svako obraćanje iz publike bilo je obojeno i riječima podrške za ono što radimo.

Neka od pitanja o kojima smo razgovarali/e: *Zašto je došlo do rata? Tko je «zakuvaо»? Da li su strane sile imale interes? Da li je u pitanju novac? Da li je SFRJ bila «optimalna demokracija»? Ako jeste, otkud onda rat? Kada će biti moguće da se ljudi prestanu bojati jedni drugih? Zašto «mali čovjek» ne reagira? Šta sada raditi i kako ići dalje?*

Jako lijepoj atmosferi na tribini doprinjeo je i nastup dvojice muzičara: Duo Berndt Luef und Ewald Oberleitner koji su svirali svoje kompozicije posvećene Sarajevu, a napisane tokom rata u Bosni.

Promocija i tribina u Beču

Sljedećeg dana, 17.10.2006. u WienXtra-Cinemagic u Beču također je održana promocija filma uz prateću diskusiju.

Osim Milana, Sanje i Nermina u diskusiji je sudjelovala i Manfred Pinterits koja je govorila o važnosti uključenja ovakvih filmova u obrazovne programe u Austriji. Moderatorica tribine bila je Barbara Goetsch iz Evangelische Akademie iz Beča.

U publici je bilo oko 130 ljudi kao i dosta ljudi iz dijaspore među kojima smo prepoznali/e neka poznata lica od prošle godine.

Osim o samom filmu potaknuti pitanjima iz publike pričali/e smo o političkoj podršci sa strane za ovo što radimo, o podršci od strane sadašnjih vladajućih garnitura, umjetnosti kao poveznici među ljudima, posttraumatskom stresnom poremećaju i ratnoj traumi, Srebrenici, Republici Srpskoj...

Nakon promocije i tribine nastavio se razgovor s brojnim posjetiteljima, a s našim prijateljima/cama i suradnicima/ama, koji/e su organizirali/e ovaj događaj, razgovarali/e smo o njihovim planovima da se film prikazuje u školama u Austriji nakon čega bi se organizirali razgovori s djecom.

Film je vec prikazan u jednoj školi u Beču i kod jedne učenice iz Bosne izazvao je vrlo burnu reakciju.

Uslijed tog iskustva, bilo je govora i o potrebi edukacije nastavnog kadra da se nosi s eventualnim otvaranjem trauma i «teškim pitanjima» pošto ima mnogo djece sa ovih prostora koja su tijekom rata došla živjeti u Austriju.

Obje promocije i tribine bile su odlično organizirane kao i svi prateći događaji i za obje tribine imali/e smo medijsku podršku.

Jako smo zadovoljni/e ovim gostovanjima jer su nam otvorila neke nove putove suradnje s ljudima koji rade na polju izgradnje mira u Austriji, a zadovoljni/e smo i kontaktima koji su uslijedili poslije toga, a tiču se podrške u iznalaženju donatora za finansijsku podršku našem radu, kao i stupanje u kontakt s ljudima koji su spremni/e pripomoći oko prikazivanja filma na nekim inozemnim TV stanicama.

Promocija filma «Ne može da traje večno» Od nas zavisi da li će večno da traje¹

Novi Pazar, Srbija 13.02.2007.
Bratunac, BiH 27.02.2007.
Novi Sad, Srbija 28.02.2007.

Tokom februarra/veljače 2007. godine organizovali/e smo niz od tri promocije filma *Ne može da traje večno*. Film, da podsetimo, tematizuje odnos Srba/kinja i Bošnjaka/inja gde dvadeset jedna osoba daje svoje odgovore na bolna pitanja i postavlja svoja. Promocije ovog filma u Beogradu i Sarajevu su održane prošle godine.

Sve tri ovogodišnje promocije smo organizovali/e u saradnji s našim partnerima/ /partnericama koje smo upoznali kroz dosadašnji rad: putem treninga (članovi Omladinske organizacije Odisej organizovali su promociju u Bratuncu), kroz ranije akcije - s Urbaninom iz Novog Pazara smo organizovali tribine «Četiri pogleda» u Novom Pazaru, ili preko kontakata u okviru mirovnog rada s ratnim veteranima (Centar za ratnu traumu, Novi Sad).

Promocije su generalno različito prošle u sva tri grada, i svakako su dosta zavisile i od samog političkog/društvenog konteksta u kojem se to mesto nalazi.

U Novom Pazaru, većinski bošnjačkom gradu u Sandžaku, film je dosta dobro primljen, a interesovanje medija se nije baziralo samo na intervuima s gostima, nego i na iskazanom interesovanju za prikazivanje filma na njihovim lokalnim/regionalnim tv stanicama. Osim što smo imali organizacionu podršku Urbanina, podržao nas je i Mevlud ef-Dudić, prodekan na Islamskom fakultetu, koji je ujedno bio jedan od gostiju promocije (i protagonist filma). Bilo je dosta komentara (i u kutiji utisaka, ali i u razgovoru s gostima) da ovaj film mora biti prikazan mnogo široj publici, a posebno u nekim manjim mestima širom Srbije, i to, kako kaže jedan novinar, u „monoetničkoj“ Srbiji.

U Bratuncu, gradiću na istoku Bosne i RS, u neposrednoj blizini Srebrenice, odazvalo se malo ljudi. Jedan od mogućih razloga za tako mali odaziv jeste da je Bratunac još uvek dosta zatvorena, jednonacionalna sredina u kojoj mnogi koji misle i govore drugačije, imaju i dalje problema.

Nakon prikazivanja filma pitanja i komentari koji su mogli čuti uglavnom su bili obojena opravdavanjem počinjenih zločina (tipa „jeste, to je strašno što se dogodilo u Srebrenici, ali šta se tek nama događalo...“). Ovo isto pokazuje da su mali koraci napravljeni što se tiče suočavanja s prošlošću, jer od nekadašnjeg poricanja došlo se do stadijuma da se opravdava. To dalje govori da posao tek predstoji i da ta i slične sredine imaju da naprave još dosta koraka koji bi vodili ka dijalogu.

Važno nam je bilo da podržimo mlade ljude iz Bratunca, organizatore promocije, posebno zbog njihove jasne inicijative i motivacije za prikazivanje filma u Bratuncu. Sem toga, oni žele još jednom da prikažu film u svom gradu, te se upravo radi na tome.

Novosadska promocija je takođe prošla bez mnogo ljudi, ali čini se da je razlog tome najpre nedovoljna informisanost građana/ki. Ako bismo napravili presek koja je populacija bila najviše prisutna na novosadskoj promociji, mogli bismo reći da su to bivši borci. Jedan od njih je bio posebno agresivan, često ne dajući prostora drugima da kažu šta misle (pogotovo ako misle drugačije). I na ovoj promociji se često čulo da „nismo samo mi činili zločine“, i „zašto samo po nama?“, što i te kako ima sličnosti s bratunačkom promocijom i nivoom dokle se stiglo sa procesom suočavanja s prošlošću.

Drago nam je da smo krenuli u dublju saradnju sa Centrom za ratnu traumu i imamo dobar osećaj rada s njima.

---

¹ Izjava iz kutije utisaka (na kraju promocije publika je imala mogućnost da svoje utiske zabeleži i ubaci u kutiju utisaka).

Nakon ovih promocija smo razmišljali/e o tome da li i koliko promocije filmova imaju važnost i smisao jer na dve od njih je došlo malo ljudi, i čulo se dosta opravdavanja zločina. Međutim, došli/e smo do toga da ima smisla iz više razloga:

Na ovaj način se mapira gde smo s procesom suočavanja s prošlošću. Izvesni napredak je načinjen, ali predстоji još puno posla. Kontakt s lokalnim ljudima je neprocenjiv jer se dobija bolja slika kako manje sredine „dišu“.

Kontakti s medijima uspostavljeni na ovaj način su dragoceni. Kako je već navedeno gore u tekstu, mediji traže film da ga prikažu na svojim televizijama (a poznato je da su lokalni/regionalni mediji veoma gledani).

Više smo prisutni u javnosti, što je jedan od ciljeva CNA s obzirom da smo dugo vremena bili/e u poprilično „suženom“ prostoru. Ljudi se upoznaju s našim radom, ali i sa procesima suočavanja s prošlošću i izgradnjom mira, te oni na taj način bivaju promovisani.

I da završimo ovaj kratak pregled promocije filma „Ne može da traje večno“. Osim zahvaljujući našim lokalnim partnerima, ove promocije ne bi bile potpune da nisu učestvovali i autor Nenad Vukosavljević, Vladan Beara i protagonisti filma: Dražen Popov, Mevlud ef. Dudić i Amer Delić koji je imao zaista težak zadatak u Novom Sadu gde se hrabro konfrontirao s nacionalistima. Ovom prilikom im se zahvaljujemo na njihovoj spremnosti i hrabrosti da pričaju o mnogim teškim stvarima u javnosti. Kako naslov kaže - od nas zavisi da li će da traje večno.

Pripremni sastanak u Skopju

Skopje, Makedonija, 23.01.2006.

Producija dokumentarnih filmova postala je u prethodne četiri godine jedno od glavnih polja delatnosti CNA. Budući da osnovnu namenu filmova koje pravimo vidimo upravo u promociji mira i rada na izgradnji mira na prostorima bivše Jugoslavije logično je bilo da se nakon završena i javno promovisana tri dokumentarna filma i jednog koji je u procesu montaže, zapitamo - Šta dalje i koji su prioriteti i «neuralgične tačke» ostali nepokriveni?

Imajući u vidu da je u ovom trenutku jako teško napraviti film koji tematizuje srpsko-albanski odnos, a koji bi izbegao zamku politizacije i dnevne politike, pogled smo tako uperili/e ka krajnjem jugu našeg regiona - Makedoniji. Kroz našu raniju dokumentarnu produkciju ovaj deo regiona bio je nekako zapostavljen, budući da smo bili/e dosta fokusirani/e na rad u trouglu Srbija - BiH - Hrvatska. Sada smo odlučili/e da probamo da, zajedno sa prijateljima/cama iz Makedonije, sprovedemo u delo ideju o pravljenju dokumentarca koji bi u fokusu imao odnose različitih etničkih grupa u Makedoniji, njihov lični doživljaj Makedonije kao «države svih Makedonaca» ili «Makedonije kao države svih svojih građana i građanki» i njihova različita gledišta koja se tiču događaja iz 2001. godine (konflikt? rat?).

Organizovali smo jednodnevni pripremni sastanak, kome je prisustvovalo ukupno dvanaest osoba, uglavnom naših partnera/ki iz različitih krajeva Makedonije (Skopje, Kumanovo, Tetovo, Prilep). Osnovna ideja sastanka bila je da se okupimo i zatražimo mišljenje ljudi iz Makedonije o ovoj ideji, da čujemo sugestije, razmenimo dileme i istražimo koliko je realno izvesti tako nešto, tj. u kojoj meri bi ljudi bili spremni da se priključe i podrže pravljenje jednog takvog dokumentarca. Bilo nam je jako važno da znamo na kakve reakcije ideja nailazi, jer je naša procena da je krajnje besmisleno da se upuštamo u takav poduhvat ukoliko iza njega ne bi stajali i ljudi koji žive i rade u Makedoniji.

Ljudima se početna ideja dopala, a sastanak je uglavnom iskoršćen za pravljenje liste mogućih pitanja koja bi činila okosnicu filma, kao i za odabir potencijalnih grupa čije bismo «glasove» hteli/e da imamo u filmu.

Dogovoren je da će se povratna informaciji tražiti i u lokalnim sredinama, od različitih ljudi, pri čemu je poseban naglasak stavljen na zastupljenost Albanaca/ki, kako u procesu organizacije snimanja i prevođenja, tako i u grupi ljudi koji bi stali pred kamere i javno izneli svoja viđenja.

Ostaje nam da se nadamo da ćemo uspeti da obezbedimo sredstva za snimanje ovog dokumentarnog filma, te da velika energija i entuzijazam koji su se osećali tokom sastanka neće biti uzalud.

OSTALE AKTIVNOSTI

Treninzi o suočavanju sa prošlošću za mlade iz Srebrenice i Bratunca

Sarajevo, SHL kuća

II faza: 22-25.09 i 13-16.10.
III faza: 10-13.11. i 08-11.12.

O ideji koja je pokrenula organizovanje ove serije treninga za mlade iz dve opštine Istočne Bosne već je bilo reči u našem tromesečnom izveštaju mart - maj 2006. kada su organizovana i prva dva treninga za dve različite grupe učesnika/ca.

U međuvremenu, nakon (pre)duge pauze od skoro šest meseci, organizovane su i preostale dve faze ovog programa.

Celokupna aktivnost organizovana je na inicijativu Nansen Dijalog Centra, Sarajevo (organizatori) uz trenersku podršku CNA (zaduženi/e za koncipiranje i vođenje radionica), omladinske organizacije «Odisej» iz Bratunca (višestruka i nezamenjiva podrška u lokalnoj sredini) i QPSW (pomogli sprovođenju aktivnosti kroz finansijsku i logističku podršku).

Tokom rada na ovim treninzima naši «folderi» su se punili raznim poukama, idejama, spoznajama, dilemama ... koje tek treba da budu klasifikovane i pomnije obrađene na završnoj evaluaciji kompletног programa. Ono što do sada možemo reći jeste da je ovo bilo veoma važno iskustvo i da postoji izražena želja kod svih partnera za nekom vrstom nastavka ovog programa u formi koja tek treba da bude osmiшljena.

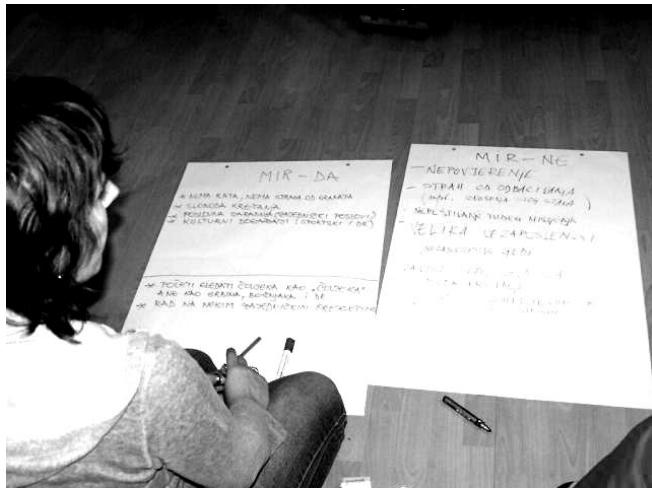
Neki od naših osnovnih utisaka, pitanja, ideja su:

I pored naše bazične fokusiraniosti na regionalni rad postalo nam je još jasnije koliko je važno imati uvid i u situaciju u različitim lokalnim sredinama, posebno onima koje se smatraju, na neki način, «najkritičnijim» kada je u pitanju rad na izgradnji mira i suočavanju sa prošlošću. A region koji smo pokrili/e ovim treninzima to svakako jeste, ne samo u kontekstu BiH, već i šire regije.

Veoma je važno u takvima prilikama ostvarivati saradnje sa organizacijama koje takođe prepoznaju prioritetnost rada na suočavanju sa prošlošću i posebno sa organizacijama i institucijama u lokalnim sredinama.

Što se tiče mlađih kao grupa sa kojom se želi raditi osnovno pitanje koje se nameće jeste - koliko je realno očekivati da će mlađi ljudi zaista biti u prilici da rade nešto po pitanju

suočavanja sa prošlošću, kada znamo da se organizacije zainteresovane za bavljenje tim problemom u ovom kraju mogu izbrojati na jedan-dva prsta. Kolika je realna društvena moć potrebna da bi se neke inicijative suočavanja sa prošlošću pokrenule i realizovale u ovakvim sredinama? Odgovor na ovo pitanje ne bi trebalo niti mistifikovati i činiti ga neostvarivim, niti zanemarivati i odbacivati olako. Potrebno je istrajno raditi, zatim prepoznavati i imati sluha za stvarne potrebe i motivaciju mlađih iz ovakvih, ratom veoma pogodjenih i u raznim pogledima devastiranih, malih sredina. Jer ti mlađi ljudi prošlost vrlo intenzivno svakodnevno proživljavaju, osećaju da ona utiče na njihov život na neki volšeban način, a istovremeno im je veoma teško da prepozna kakve sve to veze ima sa nekakvom njihovom odgovornošću, ili sa njihovim izborom, ili sa nekim njihovim željama i potrebama. Možda je rešenje u tome da

se grade njihovi kapaciteti i potencijali za rad na izgradnji mira u jednom širem smislu, pa ako se u tom procesu izbruse i neki spremni da rade na suočavanju sa prošlošću, tim bolje. To je svakako osnovna pouka za kreiranje nastavka ovog programa.

Sa tim u vezi, vredi se osvrnuti i na pitanje koliko je realno očekivati da će na ovom relativno malom području biti dovoljno zaista motivisanih ljudi da se popune čitave dve grupe učesnika/ca?

Sve u svemu, bilo je zadovoljstvo raditi na ovom programu, a u trenerskom smislu bio je pravi izazov približiti ovu tešku temu mladima, zainteresovati ih za radionicarski način rada i učestvovati u kreiranju dragocenog prostora za druženje i razmenu ljudi različitih nacionalnosti koji u svojim sredinama ne mogu baš tako opušteno da se druže i rade zajedno. Moramo reći i da je prostor u kući organizacije Schueler Helfen Leben bio izuzetno dobar odabir za ovakve treninge jer domaća atmosfera doprinosi opuštenosti i potiče izgradnju grupe i uživanje u radu.

Regionalna konferencija «Gradeći mir, slavimo Boga»

Krk, Hrvatska, 20-24.09.2006.

U organizaciji RANDa (Regionalna Adresa za Nenasilno Djelovanje) iz Zagreba, MCC Mennonite Central Committee i Church & Peace iz Laufdorf/ Njemačka, održana je prva Međuvjernička regionalna mirovna konferencija pod naslovom „**Gradeći mir, slavimo Boga**“ od 20-24. septembra/rujna 2006. na otoku Krku / RH. U pripremi konferencije sudjelovala je jedanaestostalna intereligijskagrupa pojedinaca iz organizacija: Ravangrad (Sombor, Srbija), TABITA (Novi Sad, Srbija), CNA (Sarajevo, Bosna i Hercegovina), Centar za izgradnju mira (Sanski most, Bosna i Hercegovina) te KIFA (Skopje, Makedonija).

Na konferenciji se okupilo 50-tak osoba iz regije bivše Jugoslavije uz nekoliko gostiju iz EU i SAD kojima je vjera važan dio života i koji su aktivni ili se žele aktivirati na izgradnji mira i pomirenju temeljeći svoje djelovanje na principima nenasilja i crpeći snagu iz svoje vjere.

Osnovna ideja ovoga susreta je bila pokrenuti i razmjeniti dileme i pitanja o opasnostima za nasilje u vjeri, potencijalima za nenasilje i načinima mirovnog aktivizma u okvirima vjerskih zajednica.

Konferencija je bila osmišljena kao kombinacija predavanja, plenarnih diskusija, rada u malim grupama i radionica gdje su učesnici/ce uz razmjenu iskustava i viđenja razgovarali o ulozi vjere i vjenika/ca u izgradnji mira.

Opšti utisak o konferenciji je da je protekla dosta uspješno uz temeljite diskusije, izlaganja uvodničara i puno pitanja koja se tiču nasilja činjenog u ime religija u bližoj i daljoj prošlosti, kao i o različitim istorijskim iskustvima muslimana i kršćana, različitim precepcijama društva i vjerovanja uopšte, problemu prozelitizma, misionarastva, nacionalizma, fundamentalizma i ratničke doktrine u religiji i sl.

Takodjer je bilo primjetno duboko uvjerenje većine prisutnih da je primarna poruka svih religija zapravo poruka mira i čovjekoljublja, te da ta činjenica dodatno ukazuje na veliku odgovornost vjernika/ca na javnom promoviranju načela nenasilja kao što su pravda, istina, mir, milosrđe, oprost itd. U završnoj fazi konferencije bilo je riječi o konkretnijim načinima uključivanja vjernika/ca u aktivnosti vezane za izgradnju mira i preprekama i problemima sa kojima se u tom smislu susreću.

Kako je većina učesnika/ca, gostiju i organizatora došlo iz kršćanskih (katoličkih, protestantskih i pravoslavnih) i islamskih vjerskih zajednica dominirale su teme vezane za odnose ove dvije tradicije tako da je nedostajalo pogleda nekih drugih skupina kao što je na primer jevrejska. Važna pouka za buduće susrete je da bi bilo poželjno prisustvo većeg broja muslimana/ki na ovakvim skupovima. Na momente su se teme analizirale bez jasnijeg fokusa na region bivše Jugosavije i utjecaj i ulogu religije na ratove 90tih godina na Balkanu i njen odnos prema procesu pomirenja, što ukazuje na aktuelnost teme na globalnom nivou i u kontekstu modernih ratova koji na žalost još uvijek traju.

Svi prisutni su ovaj događaj doživjeli kao osnažujući i važan te naveli da bi bilo dobro nastaviti sa ovakvim susretima i jasnije ostvarivati saradnju i razmjenu među učesnicima /cama.

Za više detalja i informacija o ovom događaju možete kontaktirati organizaciju RAND na e-mail: rand@rand.hr

LIČNI OSVRTI

Moj dolazak u CNA (Pred-postavljanje nenasilju)

Riječi novog člana CNA tima

Jako mi je teško pecizno odrediti ili bar površno definisati šta meni zapravo znači dolazak u CNA? Da li se zaista radi samo o dolasku na novo radno mjesto ili tu ima nešto više? Da li se mojim dolaskom samo ostvaruje moja davnašnja želja da radim i dam svoj lični doprinos procesima izgradnje mira? Da li moj dolazak jeste dijelom i moja potreba da se usprotivim svakoj vrsti nasilja i diskriminacije? Naravno da ima od svega toga, ali da li taj dolazak predstavlja i moj lični «povratak» u CNA, povratak nenasilju, povratak koji to zapravo i nije, jer totalnog raskida sa idejama, ciljevima i streljenjima koje CNA baštini već godinama, kod mene nije ni bilo. Pitanje je zapravo da li je raskid sa nenasiljem, bar onoga trenutka kada istinski zakoračite u isto, odnosno onog momenta kada ono ispunivši i prožimajući Vas u potpunosti, onako duboko sraslo sa svakodnevnim, sada već poprilično irelevantnim problemima, korača zajedno sa Vama, uopšte moguć.

Doći u CNA možda bi moglo značiti dolazak sebi, dolazak onome nenasilnom, onome humanom, dolazak onome što zaista smatram vrijednim i rada i truda i davanja sebe. Dolazak u CNA doživljavam kao pronalazak sebe u nenasilju, pronaći sebe i nastojati da se u nenasilju održi, jedna je od strana medalje koju sam ja po svom bazičnom treningu odmah prepoznao i prilično sebično prigrlio. Ali ono drugo koje se ogleda u tome da se nenasilje pronađe u meni, da nenasilje u meni pronađe svoj dom, da nenasilje iz mene izbjiga, da ga drugi ljudi na i unutar mene vide i pronalaze, jedna je od mojih istinskih preokupacija ali i dilema koje su me mučile prilikom razmišljanja o svom dolasku. Da li sam ja taj u kome nenasilje može biti udomljeno, da li sam dostojan toga da radeći na izgradnji mira prenosim ideju nenasilja na druge, da li sam prava osoba za tako veliko breme odgovornosti?

Mnoštvo upitnika u gornjem dijelu teksta nikako ne oslikava moju neodlučnost ili neobaviještenost, već radije jeste jedan dosledan, često narastajući proces vlastitog zapitkivanja i preispitivanja, proces koji po meni jeste neophodan kako za vlastitu nadogradnju ali i za procese izgradnje mira uopšte. Peispitivati sebe i svoje postupke, vidim zajedno sa pronalazenjem i preuzimanjem odgovornosti kako na ličnom tako i na društvenom nivo, a oba procesa skupa neophodna za suočavanje sa prošlošću i za izgradnju mira, jeste nešto što se rodilo u CNA, a što će se mojim dolaskom, nadam se, nastaviti produbljivati i razvijati.

Naravno da mi dolazak u CNA znači i šansu i more mogućnosti za akciju, za aktivno učestvovanje u stvaranju nekog ljepšeg prostora za život ali takođe i mogućnost da se drugima bude podrška i pomoći i to u onim meni tako teškim a poznatim trenucima bespomoćnosti u kojima sam se proteklih godina nalazio. Osjećanje bespomoćnosti koje nameće obeshrabrujuće misli o tome da se ne može uticati na bitne stvari u društvu, da se ne možemo pomjeriti iz jedne krajnje i opasne letargičnosti, da se ne možemo otrgnuti oguglalosti na to da više nismo ili dobrim dijelom prestajemo da budemo ljudi, da se ne možemo oduprijeti osjećanju manjka solidarnosti tako preko potrebnog našim društвima, da

se ne možemo jasno i javno usprotiviti nasilju. Poraziti ovaj osjećaj mnogo mi je lakše uz podršku i bezrezervnu pomoć ljudi iz CNA, a koja, ne samo da me je zapljasnula neposredno po dolasku, nego sam je i ranije doživljavao, percepirajući te ljudе kao, između ostalog, istinske prijatelje. Hvala još jednom, ovako zvanično, na podršci!

No na čemu želim da radim a što se ujedno poklapa sa mojim očekivanjima od CNA, može se sažeti u nešto što je i moja percepcija nenasilja. Korijenjenje i dalje užgajanje ljepote jednog NE, ljepote i vrijednosti jednog snažnog NE upućenog nasilju i ratovima, jednog NE koje nije prosta negacija u smislu uništavanja, već jednog NE koje ukazujući na postojanje i sve veće širenje, onoga čemu je upućeno, nastoji to promjeniti ali i prevladati sobom. Želim da ovo NE zračeći dostojanstvom i prkosom ukaže ne samo odbijanje i negaciju postojećeg već i ukazivanje i prihvatanje drugačijeg novog puta i novog Života.

Radomor Radević

Ko je kriv?

Osvrt na presudu Međunarodnog suda u Hagu

26.03.2007. godine donesena je presuda Međunarodnog suda u Hagu po tužbi Bosne i Hercegovine prema Srbiji za genocid.

Presuda kaže da se na teritoriji cijele BiH nije desio genocid (iako su se dešavali jako teški zločini), već je «samo» zločin u Srebrenici iz ljeta 1995. godine tako okarakterisan. Država Srbija nije kriva za genocid, već je kriva što nije učinila sve što je mogla da taj zločin spriječi. Država Srbija je dužna da potpuno sarađuje sa Haškim Sudom za ratne zločine i da se zvanično odredi spram genocida u Srebrenici.

Razmišljajući o ovoj presudi uvijek ostavljam rezervu jer presudu nisam imao pred sobom, a i da jesam, sumnjam da bi mi baš sve iz te presude bilo jasno. Zato i ovaj tekst pišem, a i one koji ga čitaju molim da to rade, sa istom vrstom rezerve.

Puno toga i sa različitih mesta stiglo je u javnost povodom ove presude. Moj prvi doživljaj presude je bio vrlo kompleksan i vrlo malo racionalan. Slušajući razočarenja ljudi koji su Međunarodni sud doživljavali kao mjesto odakle bi stigla dugoočekivana pravda, nisam mogao a da i ja ne osjetim nepravdu povodom presude. Na drugoj strani, kakva bi ta presuda mogla da bude, a da bi je svi (ili bar velika većina) ljudi koji žive u BiH (a i u Srbiji) doživjeli kao pravednu.

Pravo i pravda su valjda ovdje vrlo slikovito pokazali da između njih ne postoji znak jednakosti, i da očekivanja da neka sama presuda (pa makar došla i sa najviše pravne instance) može da bude satisfakcija za proživljenu nepravdu, često nisu ispunjena. Treba mnogo više toga.

Druga stvar koja mi se vezuje za ovu presudu je ta da je ono što se dešavalo u Srebrenici u ljetu 1995. godine nazvano genocidom (iako ne prvi put kada su međunarodni sudovi u pitanju). Nije ga počinila Srbija (po ovoj presudi) ali neko jeste. Presuda kaže pripadnici vojske Republike Srpske.

Ako se vratim u vrijeme prije presude, odnos prema ovoj tužbi od strane lidera «bošnjačkih» partija je bio na način da se «biračkom tijelu», uspostavlja uvjerenje da će presuda pokazati da je u BiH bio rat koji je po karakteru SAMO «agresija». Postavljanje, u to vrijeme smislenog pitanja u javnosti: «A šta ako sud u Hagu ne doneše presudu u korist BiH?» je bilo najblaže

rečeno nedobrodošlo ili čak neumjesno. Dijelom i zbog ovakvog odnosa mogu da razumijem ljudе koji su razočarani presudom. Ono što osjećam kao bolnu stvar, a rezultat je ove politike, je da težak osjećaj nepravde zbog preživljenog ostaje. A na drugoj strani osjećam se i ljutim, jer u ovakvoj politici bošnjačkih partija vidim manipulaciju patnjom ljudi. A sada su isplivali na površinu svi oni problemi koji su skrivani iza stava da će presuda pokazati ko je je krov i time će svaka inicijacija dijaloga sa «drugom» stranom, u pokušaju da se neki od tih problema riješe, tu završiti.

Odnos «srpskih» političara iz BiH je bio takav da oni nisu nikada prihvatali tužbu kao legitimnu i početka je bila osporavana od RS-a kao dijela BiH. Sama tužba i proces u Hagu zbog ovog raskola unutar BiH nisu bili finansirani iz državnog budžeta, iako je pravno iza te tužbe stajala država BiH. A prije samog izricanja presude Milorad Dodik je rekao da on neće (misleći time valjda na cijelu RS) prihvati ni presudu ma kakva ona bila, nadam se samo za trenutak, zanemarujući koliko je svaka presuda Međunarodnog suda obavezujuća za sve. Valjda zbog same presude, nakon izricanja je malo promijenio stav pa se moglo čuti od nekih zvaničnika RS-a i indirektno prihvatanje.

Vrijedi pomenuti i potpuno indiferentan odnos prema ovoj tužbi predstavnika (hrvatskog) trećeg konstitutivnog naroda. Očekivati je da će biti «agilniji» kada počne postupak po tužbi Republike Hrvatske.

Ono što se desilo u političkom ambijentu BiH nakon presude je nekoliko stvari:

Prva je, da je teret ratnih zločina počinjenih u BiH i način nošenja sa uzrocima i posljedicama bolne skorije prošlosti sada pao, skoro samo na BIH. Reklo bi se da nam predstoji «čišćenje u svom dvorištu», za šta je i krajnje vrijeme nakon 12 godina od završetka rata.

Priča o karakteru rata polako kao da izlazi iz fokusa, a ustavno uređenje i status RS-a (za početak status Srebrenice u RS-u) dolazi u prvi plan.

Prijetnje referendumom i otcjepljenjem RS-a sve rijede dolaze od visokih dužnosnika RS-a, a posebno iz vladajućeg SNSD-a. (sada su za to «zadužene» neke kvazi-nevladine organizacije). Valjda, jer bi otcjepljenjem postala pravni subjekt koji bi mogao da se nadje pred Međunarodnim sudom, pod optužbom za genocid, a koji je taj sud već svojom presudom potvrđio.

Prostor za negiranje genocida u Srebrenici u ljetu 1995. je sada skoro pa nestao, a pojавio se jasno izrečeni stav (i od zvaničnika RS-a) da se svi pojedinci odgovorni za zločin u Srebrenici moraju kazniti. (moram reći da mi ovo ipak zvuči malo ironično nakon skoro 12 godina)

Kao mirovni aktivista i neko ko je uključen u proces suočavanja sa prošlošću kroz svoj rad, vjerujem/želim da vjerujem da ovakva presuda može biti i nešto što može da doprine ozdravljenju našeg društva. Ovdje prije svega mislim na odnos, u nama, spram zločina koji neće zavisiti od toga kako se žrtve zovu tj. kojem narodu pripadaju.

I vjerujem da spremnost na pozivanje svih odgovornih za zločine i individualizaciju krivice neće ostati samo fraza koja je politički podobna u ovom (i samo ovom) trenutku, već da će se pretvoriti i u spremnost da se to napravi i da se odgovorni kazne pa «makar» oni bili pripadnici «našeg naroda».

Jer ko su «pojedinci» odgovorni za genocid u Srebrenici koji treba da odgovaraju? Ko sve spada u tu kategoriju «pojedinci»? Da li i svi oni koji su bili u jedinicama vojske Republike Srpske koje su u to vrijeme bili na tom području, ili oni koji su «osmišljavali, pripremali i realizovali sve to»? Volio bi da «tragamo» oko nas za onima koji su krivi i odgovorni za Srebrenicu (ali ne samo za taj zločin već i za druge), da ih imenujemo, da se jasno odredimo prema njima i prema onome šta su uradili i ako smo bez grijeha da prvi bacimo kamen.

Nedžad Horozović, april 2007.

Zahvaljujemo se svima koji su podržali projekat KURVE Wustrow - Centar za nenasilnu akciju, finansijski ili svojim angažovanjem koje je omogućilo ovaj projekat i pomoglo da se osigura njegova primjena kao i svima onima koji su bili sa nama u svojim mislima.

POSEBNO HVALA:

Amer Delić
Ana Bitoljanu
Ana Humljan Colić
Berghof Stiftung & Berghof Research Institute
BMZ
CZRT
Čedomir Glavaš
Dražen Popov
Goran Božičević
Goran Bubalo
Gordana Pirkovska - Zmijanac
IZMIR
Katarina Milićević
Matias Hellman
Mennonite Central Committee
Mirsad Tokača
Mevlud ef-Dudić
Nermin Karačić
Nina Vukosavljević
Odisej
Predrag Miljanović
Prva dečja ambasada na svetu "Međaši"
Swiss Ministry of Foreign Affairs
TV K9
Urbanin
Vladan Beara
QPSW
i
Svim učesnicima/cama treninga

Ovaj izveštaj može se slobodno distribuirati uz znanje izvora.

© CNA